

BATI ANADOLU'NUN İLLEGAL SİLAHŞORLARI: ARNAVUT EŞKIYALAR

Ali ÖZÇELİK

Makale Geliş Tarihi: Mayıs 2019

Makale Kabul Tarihi: Haziran 2019

Öz

XVII. yüzyılda, taşrada doğan denetim ihtiyacı, ayan adı verilen nüfuzlu şahısların yükselişine sebebiyet vermişti. Ayanlar da gerek kendi güvenlikleri gerekse diğer ayanlarla yaşadıkları güç savaşları neticesinde ücretli asker istihdamı yapmışlardı. Bu süreçte en rağbet gören savaşıçılardan birisi de Arnavutlar olmuştı. Silah kullanma becerileri ve dayanıklı yapıları onları paşa konaklarında, cephelerde ve buldukları vilayet mıntıkası dâhilinde önemli bir konuma yükseltmişti. Ancak istihdam dışı kaldıkları zamanlarda ise kolaylıkla dağ yolunu tutmuşlar ve eşkıyalık faaliyetleriyle adlarından sıklıkla söz ettirmişlerdi.

Bu çalışmada; Batı Anadolu'da asayişsizlik yaratan Arnavut eşkıyalar ile kolluk kuvvetlerine dâhil olan ancak yine de yarı resmi eşkıyalık sürdüren Arnavut savaşıçıların faaliyetler; arşiv kaynakları, dönem gazeteleri ve ikinci elden kaynaklar ışığında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Batı Anadolu, Arnavut, Eşkıyalık

Abstract

XVII. century, the need for control born in the countryside, called ayan had led to the rise of influential people. The ayans had also employed paid soldiers as a result of their own security and the power battles with the other ayans. One of the most sought-after fighters in this process was the Albanians. Their ability to use weapons and their durable structures elevated them to an important position in the pasha mansions, on the facades and within the province of their province. However, when they were out of employment, they easily took the mountain road and made their name frequently with banditry activities.

In this study; the activities of the Albanian bandits who created disarray in Western Anatolia and the Albanian fighters involved in law enforcement but still carrying out semi-official bandits; archive sources, periodicals and second hand sources.

Keywords: Western Anatolia, Albanian, Banditry

GİRİŞ

XVII. yüzyılda, Avrupa’da, feodal ortaçağın toprağa bağlı imtiyazlı aristokratik şövalyeleri, gelişen teknoloji ve değişen siyasi şartların ardından yerlerini sözleşmeli profesyonel savaşçı topluluklarına bırakmıştı. XVIII. yüzyılda ise doğrudan devlet tarafından işe alınan ücretli düzenli birlikler ortaya çıkmıştı. Avrupa’nın ilk daimi ve düzenli ordusunu kurmuş olan ve tımar sistemiyle de ele geçirdiği toprakların insani ve maddi kaynaklarını savaş zamanı seferber etmeyi başaran Osmanlı İmparatorluğu da, Avrupa’daki bu gelişmelere kayıtsız kalmamış ve sefer zamanı önce paşalar, sonra de ayanlar aracılığıyla sözleşmeli istihdam edilen birlikler kurmuşlardı.¹

Askeri ihtiyaçlar nedeniyle ücretli orduların istihdamından faydalanılma teamülünün yaygınlaştığı XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren, kendi bölgelerinin nüfuzlu isimleri olan ayanlar², finanse ettikleri seçkin savaşçı gruplarını cephede görevlendirilmek üzere Saray’a sunmuşlar, böylelikle maddi ve siyasi bir paye elde etme peşine düşmüşlerdi. Bu bağlamda Batı Anadolu’da, Yörük unsurlardan oluşan zeybek savaşçılar tercih edilirken, iktisadi imkânları sayesinde bölge ayanlarının olabildiğine palazlandığı Rumeli coğrafyasında ise dağlı bir halk olarak bilinen Arnavutlar başı çekmişti. Öyle ki, Arnavutlar ve zeybekler, ayan ordularının tasfiyesi sonrasında dahi kıymetlerini kaybetmemişler ve başıbozuk birliklerine dâhil edilerek cephelerde kullanılmışlardı.³ Ünlü devlet adamı Ahmed Cevdet Paşa, ‘Maruzat’ adlı eserinde, bir sefer için toplanılan

¹ Yıldız, 2009, 312.

² XVIII. yüzyılda; Turgutlu’da Seyfioğulları, Adala’da Köseoğulları, Akhisar’da Hacı Şaban-oğulları, Menemen Güzelhisarı’nda Kalabaklı Hacı Himmetoğulları, Borlu’da Şeyhoğulları, Soma ve Kırkağaç’ta Yeğenoğulları, Menemen’de Ali Ağa, Alaşehir’de Hacı Ömer Ağa ve Hacı Mehmet Ağa, Demirci’de Musabeşezade Hacı İsmail ve Dedebeyoğlu Mustafa, Gördes’te Sunullah Ağa, Uşak’ta Acemoğulları Batı Anadolu’da mütesellimlik ve voyvodalık göreviyle zenginleşmiş ailelerdendi. Bkz. Nagata, 1997; McGovan, 2004, 760-884; Günay, 2006, 93-118; Özkaya, 1978, 667-723. Ancak bunların arasından, XIX. yüzyıl başlarında Bergama’da Araboğulları, Manisa’da ise Tavaslı Osman Ağa, İlyaszadeler ve Karaosmanoğulları ön plana çıkmıştı. Özellikle kökleri XVI. yüzyıl ortalarına dayanan Karaosmanoğulları, Aydın, İzmir ve Manisa yörelerinde etkin olmuş ve sözü geçer konuma gelmişti. Bkz. Özkaya, 1978, 18.

³ İlginç bir şekilde inatçı ve savaşçı karakteristik yapıları herkesin malumu olan bu iki grup, eşkiya takibinde ve düzenli ordu saflarındaki başıbozuk müfrezelerde sık sık kullanılmış, hatta ilerleyen zamanlarda devlet tarafından karşı karşıya dahi getirilmişti. Özellikle XIX. yüzyıl sonlarında pek çok Arnavut tüfekçi, Aydın Vilayetine getirilip zeybek avına çıkartılmıştı.

Arnavut ve zeybek askerlerinin özelliklerinden, şu övgü dolu cümlelerle bahsetmektedir:

"...Ekser neferâtı zeybek bahadırları ve bâkîsi Arnavutluk'un güzîde erleri idi. Ve cümlesi nev îcâd şeşhâneli tûfengler ile müsellağ idi. Arnavud(lar), çabûk ü çâlâk ve cesûr u bî-bâk âdemler olup dağlarda ve sarp yerlerde seküp gider bir kavm oldukları ma'lûmdur. Zeybekler ise mehâlik ü muhâtarâtdan sakınmaz, yorulmaz, usanmaz, şûh u şen ve sanki askerlik için yaratılmış Türklerin bir güzel soyudur..."⁴

Dağ coğrafyasına aşına oluşları ve silah kullanma konusundaki maharetleri sebebiyle, iskân edildikleri Batı Anadolu'da da, askeri bağlamda ehemmiyetli bir konumda olan Arnavutların pek çoğu, bölgedeki ayanlar arası hizip savaşlarında kullanılmış ve yarı resmi bir surette dökülen pek çok kanun faili olmuşlardı. Bunun dışında illegal veya yarı illegal surette eşkıyalığa saptıkları da görülmüştü. Şöyle ki; eşkıyalık, en uç şekliyle, kanı kaynayan, asilik eğilimi taşıyan delikanlılar için kazançlı bir istihdam türünü ifade etmektedir. İstihdam edildikleri ayan kapılarından terhis edilmiş olanların dışında, paralarını düzenli olarak alıp, çağırıldığı zaman savaşa gitmek istemeyen pek çok Arnavut silahşor da, toplu bir halde ve mensup olduğu kapının kendisine bahşettiği kıyafetlerle hareket etmişler ve önlerine gelen köy ve kasabalardan bedava yem ve yiyecek alıp, soygunculuk yapmışlardı.⁵ Peşlerine asker takılınca da mevsim müsaitse dağlara, değilse kale ve kulelere ya da dağılarak yataklarına sığınmışlardı. Bunları da yapamazlarsa izlerini kaybettirmek için sancak dışına çıkmışlardı. Bunun dışında, yerleşik Arnavutların da, eşkıya çetelerine dâhil olmalarının akabinde ayanların himayesi altına girdikleri de olmuştu. Çeşitli sebeplerden kanun dışına çıkmış birçok eşkıya, yerel yöneticilerle kurmuş oldukları iş birliği sayesinde yasal bir zemine kavuşarak idarecilerin konaklarında ve çiftliklerinde çalışma imkânı bulmuşlardı.⁶

⁴ Ahmet Cevdet Paşa, 1980, 116.

⁵ Söz konusu süreç için Özel, şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Osmanlı pratiği açısından bu tarz yasadışı örgütlenmeler daha 17. yüzyıl başlarından itibaren Celaliler ve uzun savaşlar ortamında ufak isim değiştirmelerle yasal askeri örgütlenmeler içine alınmaya başlamıştı. Dönemin sekban ve sarıcaları sonraki yüzyılın taşradaki egemenleri ayân-vâlilerin şahsi ordularının belkemiğini oluşturacaklardı. Tabii ki savaş zamanında Osmanlı emperyal ordusunun da birer unsuru olan bu tarz bir askeri "kapu halkı", barış zamanlarında kolayca kontrol dışına çıkabilmiş, bazan buna patronlarınca teşvik edilmiş, her halükârda Osmanlı taşrasında ve kırsal toplum içinde adi eşkıyalığın resmi koruma altında icra edilen ayağının epeyce bir kök salmasına katkıda bulunmuştu." Bkz. Özel, 2012, 110.

⁶ Ertaş, 2009, 155.

Nitekim yarı resmi eşkıyalık da bu surette kurumsallaşmış ve bu gruh mensupları, yerel zorbarların hedef göstermesi ile pek çok suikast, baskın ve intikam saldırısı gerçekleştirmişlerdi.⁷ Dolayısıyla ister kapı halkından olsun isterse başıboş çete mensubu olsun, XVIII. yüzyıl sonları Batı Anadolu'sunda, Arnavut savaşıçılardan müteşekkil pek çok eşkıya çetesi türemişti.

Her ne kadar eşkıyalık faaliyetleri oldukça can sıkıcı boyutta olsa da getirisi düşünöldüğü zaman, Arnavut silahşorların, İmparatorluğun güç kaybettiği yüzyıllarda, eklemlendikleri düzenli ordu birliklerine büyük katkı sağladıkları bilinen bir gerçektir. Nitekim işverenleri “*zat-ı hümayunun ve kuvvet-i saltanatın ve nizam-ı devletin muhafazasına*” yemin ederlerken, profesyonel savaşıçılardan oluşan Arnavut müfrezeleri cephelede Yeniçerileri ikame etmişlerdi. Aydın, İzmir, Saruhan ve Menteşe ayanlarına bağlı pek çok Arnavut silahşor, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nda, Avusturya ile 1736-1739, İran ile 1722-1746 ve Rusya ile 1768-1774 yılları arasında yapılan savaşlarda ve 1787 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında, görev almıştı.⁸ Bu savaşlarda başıbozuk müfrezelerine dâhil olan Arnavut silahşorlara duyulan ihtiyaç XIX. yüzyılın son demlerine kadar mevcudiyetini korumuştur. Nitekim 1853 Kırım ve 1877-78 Osman Rus savaşları, başıbozuk müfrezelerin etkin rol oynadığı önemli örneklerdendir. Özellikle 1877-78 Osman Rus Savaşı sırasında Arnavut başıbozuklar, pek çok tehlikeli görevin üstesinden gelmişler ve bu yönleriyle de takdir toplamışlardı. Ancak kendileriyle alakalı olumsuz olayların yaşandığı da sıklıkla görölmüşü. Denetimin zayıf olması durumunda rahatlıkla kontrol dışına çıkabilen ve bu yönleriyle de savaş hukuku kurallarından uzaklaşarak birer tahrip birliği ve suç çetesi haline gelebilen Arnavut başıbozuklar, zaman zaman yağma ve soygun gibi vukuatlarla sivil halka da zarar verebilmişlerdi.⁹ Arnavut başıbozukların disiplinsizliklerine örnek verecek olursak; 14 Kasım 1877 tarihinde, Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın seraskerliğe gönderdiği bir telgrafta, ordunun içerisindeki yardımcı kuvvetlerden yakınılmış ve bunların ellerindeki silahları kaybettikleri, firar ettikleri,¹⁰ emir almadan çekildikleri ve atılan ilk gülden sonra tarumar

⁷ Ertaş, 2009, 153.

⁸ Akdoğu, 2004, 130.

⁹ Özel, 2012, 110.

¹⁰ Söz konusu duruma karşılık, yedek kuvvetlerde bulunan askerlerin firari olup yakalanmaları durumunda ceza olarak orduya alınıp dört yıl nizamiye birliklerinde görev yapması ile ilgili bir kanun çıkarılmış, ancak pek de etkili olunamamıştı. Bkz. Akdoğu, 2004, 366.

olup, bozgun havası yarattıkları için nizamiye askerlerini de etkilediklerini dile getirilmişti. Söz konusu şikâyetleri sıralayan Paşa, seraskerlik makamının, yardımcı birliklere yeni tüfekler dağıtılması emrine karşılık da *"bunlara verilecek silahlar nasıl olsa yine kaybolacağı için Martini Henri marka kaliteli tüfekler yerine adi tüfekler verilmesi daha uygun olacaktır."*¹¹ cevabını vermişti. Nitekim Paşa'nın kanaatini doğrular nitelikte olaylar da yaşanmış ve 21 Ocak 1878 tarihinde, Ahyolu, Pırgos ve Karinabad civarındaki kasaba ve köylerinde bir takım Arnavut, Çerkes, Abhaz ve zeybek eşkıyaların köy ve kasabaları basarak ahalinin değerli eşyaları gasp ettikleri ve cinayetler işledikleri ihbarı alınmıştı. Bunun üzerine söz konusu birlikleri derdest etmek üzere iki bölük piyade ve bir bölük zaptiye askeri görevlendirilmişti.¹² İngiliz tarihçiler de, 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı sırasında, içerisinde Arnavutların da yer aldığı aflı eşkıyaların savaş sırasındaki başıbozuk vukuatlarından şu cümlelerle bahsetmektedir:

*"En iyimser gözlemcinin bile 'disiplinsiz bir grup eşkiya' olarak nitelediği bu aşiret kuvvetleri, Osmanlı Devleti tarafından Tuna'dan Fırat'a isyanları bastırmak için istihdam edildiler. Başıbozuk terimi sivil gönüllü anlamına gelir. İstanbul'da ve diğer büyük şehirlerde çok sayıda gönüllü piyade taburları oluşturulurken başıbozuklar farklı kaynaklardan bir araya getirildiler. Diğer bir İngiliz subayına göreyse onlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun uzak köşelerinden bir araya gelen erkeklerden oluşuyordu. Bunlar; Arnavutluk'tan Arnavutlar, Teselya'dan Rum dönmeleri, İzmir ve İskenderiye'den suçlu tabakası, Lübnan'dan soyguncular, Palmyra'dan Bedeviler ve Vidin'den Zeybekler ile acımasız Çerkesler ve Gürcüler. Çerkes kabileleri Ruslar tarafından sadece bir nesil önce Kafkasya'dan kovulmuşlardı ve Türk yetkilileri bunları Hıristiyan isyancıları bastırmak için Bulgaristan'a yerleştirmişlerdi. Başıbozuklar, Rus yaralıları ve savaş esirleri ile Bulgar sivillere karşı uygulanan sayısız vahşetin sorumlularıydılar. Bekir Paşa onlardan bazılarını falakaya yatırırsa da bunların çoğu herhangi bir cezaya çarptırılmadan gittiler."*¹³

XIX. yüzyılın son çeyreğine geldiğimizde, savaş ekonomisinin toplum üzerindeki yıkıcı etkisi de göz önünde bulundurulursa, Uluçay'ın *"belalı ve gözü kanlı adamlar"*¹⁴ olarak nitelendirdiği ayan kapısındaki Arnavut tüfekçiler, askeri bağlamda oldukça başarı gösterirlerken; asıl sorun ise

¹¹ Mehmet Arif Bey, 2006, 667.

¹² ATASE. ORH-VII, No:3219.49/118/09.11.1293.

¹³ Drury, 1994, 46.

¹⁴ Uluçay, 1955, 71.

tekrar istihdam dışı kalmalarından sonra ortaya çıkmıştı. Zira bu usta savaşçılar, ellerine çapa ve orak alıp tarla bellemek yerine silahlarını tekrar kuşanıp dağ yolunu tutmayı tercih etmişlerdi. İşte tam bu noktada, Rumeli’de mevcut olan Arnavut eşkıyalığının yanı sıra, Batı Anadolu’da da azımsanamayacak bir Arnavut eşkıyalığı zuhur etmişti. Bu bağlamda, Aydın Valisi Mithat Paşa’nın “...tedricen şiraze-i intizamdan çıkdılar şurada burada yine başka başka eşkıya çeteleri teşekkül edib 98 senesi evahirinde (1881) her tarafı yine havf ve dehşet istila ederek kimse kapı dışarı çıkamaz oldu.”¹⁵ cümleleriyle ortaya koyduğu asayişsizlik ortamında, ön plana çıkan bazı Arnavut çete reisleri üzerinden Arnavut eşkıyalığını ele almak faydalı olacaktır.

1880’li yılların sonlarında türeyen Arnavut Ali adında bir eşkıya reisi, kurduğu bir çete ile Menderes Havzasında dağa insan kaldırmaya ve tüccarların yolunu kesmeye başlamış, ancak tecrübesizlikten olsa gerek kısa zamanda müfrezeler tarafından bir baskın yemişti. Çıkan çatışmada çetesindeki eşkıyalardan biri öldürülürken kendisiyle birlikte üç adamı da tutuklanıp, hapisaneye konmuştu. Ancak 1892 yılında tahliye olan Arnavut Ali serbest kalır kalmaz tekrar eşkıyalık yoluna sapmış ve Bayındır’ın Taşkesili köyünden Hacı Abdullah’ın kölesi Mehmet’i vurup öldürdükten sonra dağ yolunu tutmuştu. Kısa zamanda küçük bir çete toplayan Arnavut Ali bu defa jandarmaların eline düşmemiş ancak gıyabında görülen davada 15 yıl müddetle kürek cezasına çarptırılmıştı.¹⁶ Söz konusu tarihlerde, bu tarzda pek çok küçük çaplı eşkıya reisi türese de hiçbirinin eşkıyalık yaşamı çok uzun sürmemiş ve pek de etki bırakamamışlardı. Ancak 1900 yılına geldiğimizde, Kör Bayram adındaki bir Arnavut eşkıya, diğer çete reislerinin arasından hızlıca sıyrılmış ve uzun bir süre adından söz ettirmişti. Resmi yazışmalarda “*Arnavut Kör Bayram*” olarak adlandırılan bu eşkıya reisi, oldukça genç yaşlardayken Manisa-Salihli’ye bağlı Poyraz köyü eşrafından Hacı Emin Ağa’nın evini gece yarısı basıp ev halkından bir kişiyi öldürmüştü ancak kaçmaya çalışırken yakalanmıştı. Ardından Salihli Hapishanesine konmuşsa da 1900 yılının Temmuz ayında fırsatını bularak birkaç kişiyle birlikte firar etmeyi başarmıştı.¹⁷ Artık firari bir mahkûm olması hasebiyle yanındaki arkadaşlarının yanına yeni adamlar da ekleyip bir çete kurmuş ve Manisa dağlarında gezinmeye başlamıştı. Bir süre küçük suçlar işledikten sonra 1901 yılının kış ayında, müfrezelerin yoğun takibi üzerine sıkışıp çetesıyla

¹⁵ BOA., Y.EE.KP. 38/3746. (H. 1298/ M. 1881).

¹⁶ *Hizmet*, 3 Cemâziyelevvel 1310/ 23 Teşrinisani 1892.

¹⁷ *Ahenk*, 7 Cemaziyühahir 1319/ 20 Eylül 1901.

birlikte izini kaybettiren Arnavut Kör Bayram havalının ısınmasıyla tekrar ortaya çıkmıştı. Arnavut çete, 9 Mayıs 1901 tarihinde, Salihli'de yeni bir soygun dizisi gerçekleştirmiş ve Hacı Mehmet, Hacı Mustafa ve Şakir'in evlerini basıp, para ve kıymetli eşyalarını alarak firar etmişti. Bu olayın haber alınması üzerine, Saruhan Sancağı Mutasarrıflığından, Salihli Kaymakamlığına, çete üyelerinin ölü ya da diri ele geçirilmesi hususunda emir verilmişti. Kaymakamlığın görevlendirdiği müfrezelerin yanı sıra civar kazalardan da takip müfrezeleri çıkarılmış ayrıca Manisa Jandarma Binbaşısı Süleyman Efendi'nin komutasındaki çok sayıda jandarma da Salihli'ye gönderilmişti. Binbaşı Süleyman Efendi eşkıyaların kısa zamanda yakalanacağı hususunda merkeze teminat vermiş ve bu doğrultuda gece gündüz takibe koyulmuştu.¹⁸ Nitekim çabalar kısa sürede sonuç vermiş ve Mayıs ayının son günlerinde, Kör Bayram çetesinden Arnavut Osman, Ömer ve Bekir Alaşehir civarında ele geçirilmişlerdi.¹⁹ Ancak asıl amaç reisleri Kör Bayram'ı yakalamak olduğu için takipten vazgeçilmemiş ve 24 Temmuz 1901 tarihinde aynı çeteden Salihlili İnce Hüseyin Alaşehir jandarması tarafından ele geçirilmişti.²⁰ Bu sırada İzmir basınına heyecanlandıran bir haber alınmış ve Kör Bayram'ın Alaşehir'de yakalandığı duyurulmuş, ancak kısa zamanda yakalanan kişinin Kör Bayram'ın müttefiklerinden ünlü eşkıya reisi Hüseyin olduğu anlaşılmıştı.²¹

Bir eşkıyanın sıkı takibe alındığı zaman yapacağı iki olası şey vardı. İzini kaybettirmek veya cesaret gösterisi yaparak mıntıkasındaki gücünün azalmasına engel olmak. Kör Bayram da ikinci seçeneği daha makul görmüş ve 30 Ağustos 1901 tarihinde, dört adamı ile birlikte, gece vakti Manisa-Gördes'in Köleler köyünden eski muhtar Koca Mustafa'nın evini basıp 20 lira para talep etmişti. Ancak ev sahibinden bu paranın çıkmaması üzerine verilen iki Osmanlı lirasına razı olmuşlar, giderlerken de evde buldukları iki çift tüfeği ve bir revolveri gasp etmişlerdi.²² Kör Bayram Çetesini bu soygunun ardından yakınlardaki Kara Yakup köyü civarındaki Kurt Tutanlı Hasan Ağa'nın değirmenine baskın vermişti. Ancak bu defa ki amaç soygun değildi. Kör Bayram, takip kollarını değirmeninde ağırlayan ve yemek yediren değirmenciye acımasızca dövmüş, uzun süre işkence etmiş, hatta adamı "*senin kafanı keseceğim*" diyerek tehdit etmişti. Değirmenci ise çete üyelerinin dalgınlığından istifade ederek bir fırsatını bulmuş kaçmayı

¹⁸ *Ahenk*, 21 Muharrem 1319/ 11 Mayıs 1901.

¹⁹ *Ahenk*, 13 Safer 1319/ 2 Haziran 1901.

²⁰ *Ahenk*, 21 Rebîülâhîr1319/ 7 Ağustos 1901; *Ahenk*, 23 Rebîülâhîr1319/ 8 Ağustos 1901.

²¹ *Ahenk*, 28 Rebîülâhîr1319/ 13 Ağustos 1901.

²² *Ahenk*, 23 Cemaziülevvel 1319/ 6 Eylül 1901.

başarmıştı. Arnavut eşkıyalar bu firarı fark edip değirmencinin arkasından birkaç el ateş etmişler ancak kurşunları isabet ettirememişlerdi. Değirmenci de can havliyle kendisini değirmen harkının (su yarığı) içine atıp karanlıkta saklanmak suretiyle canını kurtarabilmişti. Olay Salihli Kaymakamlığı tarafından haber alınınca Kör Bayram Çetesinin peşine üç kol jandarma çıkarılarak yoğun bir takibe başlanmıştı.²³ Ancak bu defa Kör Bayram'ın fendi ağır basmış ve zorlu şartlara dayanıklı olan eşkıyaların peşinde dağlarda gezinen jandarma bitkin düşmüştü. Günden güne şiddetlenen hastalıkları nedeniyle Saruhan Mutasarrıflığı yerlerine yeni jandarmalar göndermiş²⁴ ve bu taze kan ile kısa zamanda büyük bir başarıya imza atmıştı. Kör Bayram'ın önemli adamlarından Kambur Osman, 18 Eylül 1901 tarihinde, Kasaba'da, Hafız Çavuş'un müfrezesi tarafından ele geçirilmiş ve "*pençe-i kanuna teslim edilmişti.*"²⁵

Müfrezeler, Kör Bayram Çetesini her yerde ararken, adli merciler de üzerine düşeni yapmaktaydı. Bir yıl önce hapishaneden firar eden Kör Bayram'ın kaçışını kolaylaştırdıkları gerekçesiyle hapisteye olan Gardiyan Mehmet Ağa ile Jandarma Neferi Abidin ve Sinoplu Ali 16 Eylül 1901 tarihinde, Salihli Kazası Meclis-i İdaresinde mahkemeye çıkarılmışlardı. Mahkeme neticesinde tutukluların firara yardımcı oldukları kesinleşince Mehmet Ağa ile Abidin iki, Sinoplu Ali ise bir ay hapis cezasına çarptırılmıştı.²⁶

İlginçtir, 1901 yılından sonra Kör Bayram Çetesi hakkındaki haberler birdenbire kesilmiş ve oldukça uzun bir süre izini kaybettirmeyi başarabilen çete üyeleri ile ilgili istihbarat bir daha ancak 1904 yılında gelmişti. 1901 yılında ele geçirilen, ancak firarı sonrası Balıkesir Sancağına kaçıp orada da tekrar eşkıyalığa dönen Kör Bayram Çetesinden İnce Hüseyin, 1904 yılında, memleketi Salihli'ye geri dönmüştü. Durumun haber alınması üzerine Selim Çavuş ve Hasan Onbaşı müfrezeleri harekete geçmiş, kısa zamanda da İnce Hüseyin'in çevresini sarmışlardı. Önce teslim olması konusunda çağrıda bulunulmuştu ancak tecrübeli eşkıya, "*tıynetinde merkez asar-ı şekavet ve habaset*"²⁷ olduğundan teslim teklifini reddedip ateş açması sonucu çıkan çatışmada öldürülmüştü.²⁸

²³ *Ahenk*, 23 Cemâziyelevvel 1319/ 6 Eylül 1901.

²⁴ *Ahenk*, 9 Cemâziyelâhir 1319/ 22 Eylül 1901.

²⁵ *Ahenk*, 26 Cemâziyelâhir 1319/ 9 Teşrinievvel 1901.

²⁶ *Ahenk*, 7 Cemâziyelâhir 1319/ 20 Eylül 1901

²⁷ *Ahenk*, 22 Cemâziyelevvel 1322/ 5 Ağustos 1904.

²⁸ *Ahenk*, 22 Cemâziyelevvel 1322/ 5 Ağustos 1904.

Kör Bayram'ın adamları öldürülüyor, ancak kendisi bir türlü ele geçirilemiyor, hatta hakkında bilgi alınamıyordu. Bunun üzerine kendisinin nerede olabileceği üzerine fikir yürütülmeye başlanmıştı. Ağırlık basan görüş; yalnızca bir-iki yıl Salihli civarında eşkıyalık yapmasına rağmen pek çok cinayet, soygun ve tecavüzün müsebbibi olan ve yakalanamayan bu azılı eşkıyanın kendi memleketi olan Arnavutluk'a kaçma ihtimaliydi. Bu doğrultuda valilik makamı, Makedonya'daki idarecilere bu konuyla ilgili bilgi vermiş ve konunun soruşturulmasını talep etmişti. Nitekim vilayet yöneticileri şüphelerinde haklı da çıkmış ve yapılan kapsamlı soruşturma neticesinde Arnavut Kör Bayram, Debre'de ele geçirilerek yargılanmak üzere önce Manastır'a, sonra İzmir'e, oradan da suç mıntıkası olan Manisa'ya sevk edilmişti. Manisa'daki yargılama neticesinde bu ünlü Çete reisi idama mahkûm edilmiş ve böylelikle Saruhan Sancağı, bu ünlü eşkıya reisinin saldırılarından kurtulmuştu.²⁹

Kör Bayram'la aynı dönemlerde Aydın Dağları'nda gezinen bir diğer Arnavut eşkıya reisi de Arnavut Yaşar'dı. Uzun süre Bergama'nın Ayazmend cihetinde yolcuların önünü kesip soygunlar yapan, dağa kadın kaldıran, haraç toplayan ve cinayetler işleyen Arnavut Yaşar Çetesi, 7 Ekim 1901 tarihinde takip müfrezeleri tarafından ele geçirilmişti.³⁰ Aynı günlerde Bergama-Dikili'de de cinayet işleyip, eşkıyalığa yeltenen üç Arnavut'tan ikisi de takip müfrezeleri tarafından yakalanmış, kaçmayı başaran diğer çete üyesinin ise peşine düşülmüştü.³¹

Arnavut çetelerin zaman zaman Levanten ailelere saldırdığı da görülmüştü. Örneğin Arnavut Recep Çetesi, 3 Ocak 1901 tarihinde, Fransız Levantenlerden Mösyö Alfons Mille'i, İzmir-Balçova'da, Agamemnon Ilıcaları civarındaki evini basarak dağa kaldırmıştı. Söz konusu olay Manawatu Standart gazetesinde, kendisine şöyle yer bulmuştu:

"Fransız Bay Mille'in eşkıyalar tarafından kaçırılıp, 12.000 liralık fidye tutarının ödenmesini takiben serbest bırakılması hakkındaki detaylar Londra'ya ulaşmış ve bir-iki gün önce Daily Mail gazetesinde yazılmıştır.

Bay Mille İzmir'in on kilometre dışındaki, Agamemnon Kaplıcaları olarak bilinen, termal kaplıcanın sahibidir. Reuters muhabirinin bildirdiğine göre, 3 Ocak'ta, Bay Mille ve dostu zemin kattaki bir odada akşam yemeklerini yerken, içeriye omzunda tüfek bulunan bir eşkıya girmiş ve

²⁹ Ahenk, 3 Recep 1324/ 24 Ağustos 1906.

³⁰ Ahenk, 25 Cemâziyelâhir1319/ 8 Teşrinievvel 1901.

³¹ Ahenk, 26 Cemâziyelâhir1319/ 9 Teşrinievvel 1901.

şefinin kendisiyle dışarıda konuşmak istediğini söylemiştir. Bay Mille, kendisinden, dışarı çıkmasını isteyince adam korkutma amaçlı olarak başının üstüne doğru ateş eder ve efendisini korumak için tabancasına davranan Arnavut hizmetliyi vurarak öldürür. Direnmenin yararsız olduğunu gören Bay Mille, bunun üzerine arkadaşı ile birlikte tesisin dışına doğru çıkar ve dokuz eşkiya ile karşı karşıya gelirler. İkili eşkiyaların talimatı üzerine onları tepelere doğru takip etmeye başlarlar. Oldukça hantal ve idmana uzak biri olan Bay Mille, yürümekten bitap düşmekte ve eşkiyalar düzenli olarak bacalarının arasına ateş ederek hızlı hareket etmeye zorlamaktadırlar. Bu şekilde altı saat boyunca dinlenmeksizin yaya olarak yapılan yolculuğun sonunda grup, Bay Mille'in, dostu talep edilen tutarı bulup getirene kadar tutulacağı, tepede bir mağaraya ulaşır.”³²

Bu cüretkâr eylemi, Fransız Levanten'in ailesinden yüklü bir fidye alan eşkiya reisinin dağ yaşamının da sona ermesine neden olmuştu. Peşlerine düşen müfrezeler, çete üyelerini ele geçirmiş ve Arnavut Recep ile adamları 1 Eylül 1901 tarihinde, Aydın Vilayeti İstinaf Ceza Mahkemesi'ne çıkarılmıştı.³³ Kaçırılan kişinin yabancı tebaadan olması, yargılamayı daha hassas kılmış ve dosyalarının hazırlanması yaklaşık bir yıl sürmüştü. Nihayetinde de Arnavut Recep ve adamları idama mahkûm edilirken çeteye yardım ve yataklık eden Kürt Abdullah, Şerif, Haydar ve Meyhaneci Entaş da kürek cezasına çarptırılmıştı.³⁴

Arnavut eşkiyaların yarattığı tedhiş, XX. yüzyılın başlarında etkisini uzun süre korumuştur. Dağdaki şerir faaliyetleri “*hayli zamandan beri Kula ve Gördes cihetlerinde icra-yı şekavetle bazı kimselerden para talebinde ve bazılarında da türlü türlü tehditte bulunan...*”³⁵ cümleleriyle özetlenen Arnavut Hüseyin Çavuş Manisa'nın Marmaracık köyüne gelmişti. Gizlendiği yerin müfrezeler tarafından tespit edilmesiyle, müfrezeler çok süratli bir şekilde ihbarda gösterilen adrese hareket etmişlerdi. Müfrezenin süratli hareket etmesi, “*basında çıkarılan takip müfrezesi beş saatlik mesafeyi sayan-ı hatret bir suretle kat' ederek...*”³⁶ cümlesiyle takdir edilirken, müfrezeler evi çevirmiş ve direnmeden teslim olan Arnavut Hüseyin Çavuş'u bağlayıp, Manisa Jandarma Karakoluna getirmişlerdi. Yapılan

³² *Manawatu Standart* (Yeni Zelanda), 2 Mart 1901.

³³ *Ahenk*, 16 Cemâziyelevvel 1319/ 30 Ağustos 1901.

³⁴ Mahkemenin ayrıntıları için bkz. *Ahenk*, 20 Cemâziyelâhir 1319/ 3 Teşrinievvel 1901; *Ahenk*, 10 Şaban 1319 / 22 Teşrinisani 1901; *Ahenk*, 22 Şaban 1319/ 2 Kânunuevvel 1901.

³⁵ *Ahenk*, 25 Şaban 1324/ 15 Teşrinievvel 1906.

³⁶ *Ahenk*, 25 Şaban 1324/ 15 Teşrinievvel 1906.

sorgunun ardından da bu azılı Arnavut eşkiya, bütün suçlarını ve kimlerden zorla para aldığını jandarmaya itiraf etmişti.³⁷ Aynı günlerde bir başka Arnavut eşkiya reisi olan Arnavut Ahmet de, çetesinde bulunan 10 adamıyla birlikte Akhisar'a bağlı Beyovası köyünü basarak, köyün ileri gelenlerinden zengin bir eşrafı dağa kaldırmaya teşebbüs etmişti. Ancak eşrafın silahlı adamları ve onlara destek çıkan köylüler ile çete arasında bir çatışma çıkmıştı. Şiddetli geçen çatışma neticesinde Arnavut çete mensubu bir eşkiya öldürülürken bir diğeri ise ağır şekilde yaralanmıştı. Köylülerden ise dört kişi yaralanmıştı. Çete, köyden adam kaldırmaya muvaffak olamayacağını anlayınca geri çekilip izini kaybettirmiş, durumu ağır olan bir köylü ise Gureba Hastanesine nakledilmişti.³⁸

Arnavut eşkiyalar uzun bir süre daha Batı Anadolu dağlarında kol gezmişler ve kimi zaman müfrezelerle, kimi zamansa diğer milletlerden çetelerle kanlı çatışmalara girmişlerdi. İlginçtir, Arnavut eşkiyaların vilayeteki asayişsizliğe katkı bulunduğu günlerde, II. Abdülhamit'in hassa tüfekçileri ve takip müfrezesi kumandanları da genellikle Arnavutlardan seçilmiş ve bu surette Batı Anadolu'daki Arnavutlar, 1900'lü yılların başında hem av, hem de avcı olmuşlardı. Ancak jandarma ve reji kolcusu görevlerini ifa ettikleri zamanda da Arnavut silahşorlarla ilgili pek çok şikâyet resmi yazışmalara yansımıştı. Örnek verecek olursak; 14 Kasım 1898 tarihinde, İzmir'in Damlacık Mahallesi'nde Reji kolcuları ile tütün kaçakçıları arasında çıkan silahlı çatışmada, mahalledeki dükkânlar isabet almıştı. Ahenk gazetesi, Reji kolcularının saldırılarına hedef olmayan hiç bir yerin kalmadığını ifade ederek şu eleştirileri dile getirmişti:

*"Kolcu diye öteden beriden topladığı bir takım Türkçe bilmeyen Arnavutları başıboş adamlardır ki selam verenlere bile olmayacak silah ile mukabeleye kalkışmaktadırlar. Nasıl bir selahiyetle istihdam ne gibi bir mücade-i kanuniye ile esliha cesaret ettiği takdirde müteacciziz. Ne diyelim? Nasıl meram anlatalım. Reji kolculuğu silkine girecek eşhasın asli hüviyetlerinin Zabıta ve Polis idarelerince tayin ve tahkik edilmesi evamir-i müteaddide ile teyid edilmiştir. Reji İdaresi şimdiye kadar acaba hangi bir kolcunun böyle bir nazar-ı tetkik ve teftişten geçirmiştir."*³⁹

1900'lü yıllarında başlarında, Arnavut eşkiyalar, zeybeklerle de yoğun bir mücadele içerisine girmişlerdi. Bu konuda karşımıza çıkan en önemli isim ise Çakırcalı Mehmet Efe'dir. 1900'lü yılların başlarından

³⁷ Ahenk, 25 Şaban 1324/ 15 Teşrinievvel 1906.

³⁸ Ahenk, 13 Ramazan 1324/ 31 Teşrinievvel 1906.

³⁹ Ahenk, 1 Recep 1316/ 15 Teşrinisani 1898.

itibaren Ödemiş'te Çerkeslere, Tire'de ise Arnavutlara sık sık kanlı baskınlar düzenleyen Çakırcalı Mehmet Efe, bu surette, muhacir olarak yerleştikleri bu coğrafyada yerli Türklerin elinden kâhyalık ve çobanlık gibi işleri alan, dolayısıyla da kendisinin istihbarat ağına zarar veren grupları sindirmeyi amaçlamıştı. Söz konusu sindirme faaliyeti de çok kanlı surette olmuş ve Küçük Menderes Havzası'nda, Çakırcalı'nın saldırıları neticesinde pek çok muhacir hayatını kaybetmişti. Söz konusu çatışmalara değinecek olursak; Çakırcalı Çetesi, 1903 yılının son günlerinde ilk olarak Tire kazası Reji Memuru Nikolaki Efendi'nin çiftliğinde koyun çobanı olan Arnavut Kazım'ı, ardından da yol güzergâhında rastladığı beş Arnavut'u öldürmüştü.⁴⁰ Bu katliam üzerine, çetenin takibi için İzmir'den Ödemiş'e 40 Arnavut asker sevk edilmiş⁴¹ ve Arnavut tüfekçilerin geliş nedeni, resmi yazışmalarda şu cümlelerle açıklanmıştı:

“Çakırcalı İzmir'e kadar iniyormuş hatta geçen gece de İzmir'e gelerek falan mahalede kalmış ve falancaya kâğıt göndererek şu kadar lira istemiş gibi kil u kaller deveran etmeye başlamış olup on sekiz aydan beri saye-i inayetvaye-i hazret-i tacidarilerinde devam edeb memuriyet-i çakeranem bidayetinden beri mesmu olduğuna göre merkum aleyhinde on-on beş defa takip kolları sevk edilmiş ve alelhusus eyyam-ı ahirede kırk kadar Arnavud teslih edilerek Ödemiş cihetine izam olunmuş...”⁴²

Belirtildiği üzere Çakırcalı Çetesinin üzerine defalarca kez takip müfrezesi gönderilmesine rağmen sonuç alınamayınca, 40 Arnavut silahşorun vilayete getirilmiş olması şüphesiz bahsi geçen birliğin eşkıya avı konusunda tecrübeli olduğunun göstergesidir. Ancak sorun şuydu ki; 40 kişilik bu özel birlikten uzun süre başarı görülemediği gibi, bu savaşçı Arnavutlar eşkıya takibi bahanesiyle köylülerden zorla koyun gasp etmiş ve gayr-i ahlaki bazı tavırlar sergilemişlerdi.⁴³ Nitekim bu durum valilik ile Sadaret arasında yapılan yazışmalarda *“Şaki Çakırcalı tutulmuş bile olsa ilerüde bu kırk kişinin her biri birer Çakırcalı kesilip ihtimal ki şimdikine rahmet okutturacakları varid-i hatır olmaktadır.”⁴⁴* cümlesiyle dile getirilmişti. Müfrezenin bu rahatsız edici tavrının aksine Çakırcalı'nın

⁴⁰ BOA., Y.EE.KP.20/1957. (H. 1321/ M. 1903).

⁴¹ BOA., Y.PRK.ASK. 208/71; BOA., Y.EE.KP. 20/1928 lef 1. (H. 1321/ M. 1903).

⁴² BOA., Y.PRK.UM. 65/93, lef 1 (29 Rebülâhir1321/ 25 Temmuz 1903).

⁴³ *“Bunlardan muntazır olan netice henüz görülmediğinden maada takib-i eşkıya namı altında köylülerden koyun alınmasına ve daha münasebetsiz bazı ahval ile şikayata sebebiyet verilmesine bakılınca...”* Bkz. BOA., Y.PRK.UM. 65/93, lef 1 (29 Rebülâhirsene 1321/ 25 Temmuz 1903).

⁴⁴ BOA., Y.PRK.UM. 65/93, lef 1 (29 Rebülâhir1321/ 25 Temmuz 1903).

ahaliye yapmış olduğu bazı yardımlar ise, bizzat devlet nazarında şu cümlelerle ortaya konmuştu:

“Çakırcalı'nın muhtacine muavenet-i nakdiyede bulunmak ve bir köyün harab olmuş köprüsünü tamir etmek ve fakir köylü kızlarını cehazlık gibi sahih veya gayr-i sahih bir takım efali ve bazı merdane muamelatı beynenas deveran edip evvela bu yüzden kura ahalisi indinde bir teveccüh kazanmış olması şimdiki halde aleyhinde muhbir veya kılavuzluk tedarikini tas'ib etmiş ve fakat kendisi için her nerede olsa yatak bulabilmesini teshil eylemişti.”⁴⁵

Görüldüğü üzere Çakırcalı'nın, kimi köylülere yaptığı yardımlar sayesinde kolaylıkla yatak ve kılavuz bulabilmesi nedeniyle güçlendiği ifade edilmiş, ardından da *“üç seneden beri icra olunan takibatın elhaletühazide semeresiz kalması da bunu müeyyedir.”⁴⁶* cümlesinden de anlaşılacağı üzere çetenin üç yıldan beri ele geçirilememesinin suçlusu olarak müfrezeler sorumlu gösterilmişti.

1903 yılının Kasım ayının sonlarında, Çakırcalı'nın müsebbibi olduğu yeni Arnavut cinayetleri yaşanmıştı. Küçük Menderes'teki küçük bir Arnavut çetesinin, Yörük aşiretinden bir kıza tecavüz etmesinin ardından, olayı haber alan Çakırcalı Mehmet, sekiz zeybeğiyle birlikte harekete geçmiş ve yol güzergâhında rastladığı 20 Arnavut'u rastgele öldürmüştü. Çakırcalı bununla da yetinmemiş ve Arnavut istihdam eden hanelerden, ceza olarak 50'şer lira para toplamıştı. Ahali bu durum dolayısıyla paniğe kapılmış, valilik ise Çakırcalı Çetesinin peşine müfrezeler yollamıştı.⁴⁷ 24 Kasım 1903 tarihinde ise Başkitabete gönderilen şifreli bir telgrafta şöyle bir Arnavut cinayetinden bahsetmekteydi:

“Tire Kaymakamlığından alınan telgrafnamede Çakırcıoğlu eşkiyasının dünkü gün iki mahalde dört Arnavut katl eylediği görüldüğü gibi dün gece bir çiftlik civarında katl olunup bu sabah naaşları bulunan beş neferden mürekkeb bir Arnavut çetesiyile bir çobanın katilleri dahi Çakırcıoğlu eşkiyası olduğu maznun bulunduğu bildirilmiştir”⁴⁸

Yine bir başka olayda da; Çakırcalı, 1 Aralık 1903 tarihinde Tire yolundaki Doyranlı Çiftliği'ni basıp Kâhya Arnavut Ali'yi, kardeşi Cafer'i ve sürülerin başında bulunan beş Arnavut çobanı katletmişti. Devamında da Küçük Menderes Çayı'nı geçip Kahrat-Adagüme-Adagide hattında, aynı gün

⁴⁵ BOA., Y.PRK.UM. 65/93, lef 1 (29 Rebülâhîr1321/ 25 Temmuz 1903).

⁴⁶ BOA., Y.PRK.UM. 65/93, lef 1 (29 Rebülâhîr 1321/ 25 Temmuz 1903).

⁴⁷ BOA., Y.EE.KP. 20/1941, lef 1 (14 Teşrinisani 1319/ 27 Kasım 1903).

⁴⁸ BOA., Y.EE.KP. 20/1957, lef 1 (11 Teşrinisani 1319/ 24 Kasım 1903).

içerisinde, çoğu çoban olmak üzere tam 28 Arnavut'u öldürmüştü.⁴⁹ Bu olayın ardından şekavetin önüne geçilebilmesi için kesin tedbirin bölgeye asker sevk edilmesi gerektiği düşünülerek,⁵⁰ Arnavut ve Çerkes muhafızlardan 80 seçkin tüfekçi İstanbul'dan İzmir'e gönderilmişti. Aylık 45'er mecrediye maaş alan bu usta silahşörlere İzmir'den 120 gönüllü Arnavut daha katılmıştı.⁵¹ Böylelikle 200 kişilik bir müfreze halinde Arnavut Hayrettin Bey'in kumandasında özel bir trenle Ödemiş'e gelen askeri kuvvetlerin haberini duyan Çakırcalı Mehmet Efe ise Tire Kaymakamına şu haberi yollamıştı:

*"Emirlerime rağmen bölgede kalmakta ısrar eden Arnavutları gömmek için bir tarla kiralamıştım. İzmir'den daha başka Arnavutların buralara gönderilmeleri, mezarlığın sınırını genişletmeye beni mecbur etti."*⁵²

Söz konusu tehdittin boşa olmadığı da kısa zamanda görülmüştü Sadarettin Vilayete gönderilen 16 Ocak 1904 tarihli şifreli bir telgrafta yer alan *"Hayli vakitten beri dâhil-i vilayette dolaşmakta ve gayetle hainane bir surette icra-yı şekavet etmekte bulunan şaki-i meşhur Çakırcıoğlu ile rüfekasının ahiren ahaliden yirmi iki kişinin birden katline cüret eyledikleri istihbar edildiği"*⁵³ cümlesinden anladığımız üzere Çakırcalı Çetesi yeni bir katliama daha imza atmıştı. Bu dehşet verici cinayetlerden dolayı Saray, söz konusu durumun Avrupalı Devletler tarafından devamlı surette şikâyet konusu olduğunun altını çizmiş, tedbir alınmasını emretmiş ve Vali Kamil Paşa'dan detaylı izahat istemişti.⁵⁴ Kamil Paşa ise istenilen detaylı izahatı vermiş, Çakırcalı Çetesinin işlediği suçları bir bir sıralamış ve eşkıyanın tenkili için askeri mücadele dışındaki alternatifleri de gündeme getirmişti. Nitekim söz konusu alternatif de, Çakırcalı Mehmet'in kır serdarı, yani sivil jandarma çavuşu yapılması olmuştu. Bu surette gerek eşkıyalığı döneminde, gerekse devlet hizmetinde olduğu dönemde yerleşik Arnavutlarla ve Arnavut eşkıyalarla mücadele eden Çakırcalı, üçüncü kez affedildiği 1908 yılının Ocak ayında Tire'de köylüleri soyan Arnavut

⁴⁹ BOA., Y.MTV. 275/109. (H. 1321/ M. 1903).

⁵⁰ BOA., Y.EE.KP. 20/1941, lef 1 (14 Teşrinisani 1319/ 27 Kasım 1903).

⁵¹ *"Arz-ı vaki-i acizi ile istihsal olunan irade-i seniye-i hazret-i padişahi üzerine Arnavut ve yerli bahadırlardan seksen nefer muvakkat jandarma tahririyle bunlara mevcuddan yüz yirmi nefer jandarma katılarak ikiyüz kişilik bir müfreze teşkil ve cümlesi martini tüfenkleriyle teslih olunarak takibe çıkarılmış idi."* Bkz. BOA., Y.EE.KP. 24/2319, lef 1. (10 Muharrem 1323/ 17 Mart 1905).

⁵² Coşar, 27 Mayıs 1973, 7.

⁵³ BOA., Y.EE.KP. 20/1993, lef 2 (24 Zilkade 1321/ 11 Şubat 1904).

⁵⁴ BOA., Y.EE.KP. 20/1993, lef 2 (24 Zilkade 1321/ 11 Şubat 1904).

çetelere haber yollamış ve rahat durmaları konusunda uyarıda bulunmuştu. Ancak bu ihtar sonrası çetelerin daha da azgınlaşması üzerine Çakırcalı, zeybekleriyle birlikte harekete geçip bir gün içerisinde 17 Arnavut eşkiyayı öldürmüştü. Öldürülen Arnavutlardan birinin ağabeyi olan Arnavut Kazım adında bir adam ise çevresine topladığı Arnavutlarla birlikte bir çete teşkil etmiş ve Tire köylerini basıp Çakırcalı'nın yatağı ve akrabası olan dokuz köylüyü vahşice öldürmüş, altısını da ciddi surette yaralamıştı.⁵⁵ Bunun üzerine Kır Serdarı Çakırcalı, adamı Torbalılı Hasan'ı Vali Faik Bey'e yollayarak Arnavut Kazım Çetesine karşı yapacağı saldırıyı haber vermiş, Vali ise Çakırcalı'nın taşkınlık çıkarmasından endişe ederek Arnavut Kazım'ın yakın zamanda yakalanacağı konusunda teminat vermişti. Nitekim öyle de olmuş ve Ocak ayı bitmeden, Arnavut Kazım çetesi kısırılmış; çete üyelerinden birçoğu ölü, çete reisi ise yaralı olarak ele geçirilmişti.⁵⁶ Çetenin bu denli hızlı yakalanması konusunda İzmir'deki Fransız Başkonsolosu şöyle bir yorum yapmıştı:

“Çakırcalı ile yapılan çarpışmaların aksine olarak bu defa köylü, Arnavut çetelerinin bütün hareketleri hakkında geniş bilgi vermiş ve bu sayede baskınlarda çete imha edilebilmiştir.”⁵⁷

Arnavut Kazım Çetesinin tasfiyesi sonrası bir süredir Hüdavendigâr vilayetinden gelip Bergama'da yol kesen Arnavut Ahmet Çetesi de derdest edilmişti.⁵⁸ Vali Faik Bey'in *“suver-i takibiye ve tenkiliyenin heran geceli ve gündüzlü piş-i nazardan dur tutulmamakta”⁵⁹* ifadesinden de anlaşılacağı üzere takip müfrezeleri yoğun gayret göstermişler ve kısa zamanda 82 eşkiya ile yaralama ya da cinayet suçlarından aranan 921 firari mahkûmu ele geçirmişlerdi.⁶⁰ Eşkiya derdestleri genellikle beraberinde eşkiya yargılamalarını da getirirdi. Nitekim 1908 yılının Nisan ayında görülen bir davada, Bergama'da eşkiyalık yapan Arnavut Ahmet ve adamlarına yataklık ettikleri gerekçesiyle giyabi olarak yargılanan Hacı Ramazan üç yıl kürek cezasına çarptırılmış,⁶¹ aynı davada yargılanan tutuklu Çoban İstavri ile

⁵⁵ Ömer Sami Coşar, “Fransız Dışişleri Bakanlığı Arşivindeki Belgelerle Çakırcalı Mehmet Efe-1”, *Milliyet*, 6 Haziran 1973, s. 7.

⁵⁶ BOA., BEO. 3198/239848, lef 2. (H. 1325/ M. 1908).

⁵⁷ Coşar, 6 Haziran 1973, 7.

⁵⁸ BOA., BEO. 3198/239848, lef 2. (H. 1325/ M. 1908).

⁵⁹ BOA., BEO. 3198/239848, lef 2. (H. 1325/ M. 1908).

⁶⁰ BOA., BEO. 3198/239848, lef 2. (H. 1325/ M. 1908).

⁶¹ Bergama'da, eşkiya Arnavut Ahmed'e yataklık etmekten dolayı giyaben mahkum edilen ve firari durumda olmaktan vazgeçip, hükümete teslim olan Hacı Ramazan, tekrar görülen davası sonrası delil yetersizliğinden beraat etmişti. Bkz. *Ahenk*, 12 Cemâziyelevvel 1326/ 11 Haziran 1908.

Hacı Etnaş'ın ise yataklık cürmüne iştirakleri anlaşılamadığından beraetlerine karar verilmişti.⁶²

7 Mayıs 1908 tarihinde, Balıkesir-Ayvalık'ta, Arnavut ve Rum eşkıyalardan oluşan bir çete türemiştir. Balıkesir-Burhaniye'nin Gömeç köyünden iki Rum ve bir Arnavut eşkıyadan oluşan çete, Yorgalaoğlu Yanko'yu Burhaniye kazasına yakın bir zeytinliğin içinden dağa kaldırmışlardır. Karesi Mutasarrıflığı olayı haber alınca ilgili birimlere telgrafla haber vermiş ve müfrezeler zaman kaybetmeden harekete geçmişti.⁶³ Olayın detaylarını, Ameltiya gazetesi şöyle anlatmaktadır:

“Yanko zeytinliklerinin vüsat ve cesametine binaen köyde ikinci bir zeytin fabrikası ihdas etmeyi peder ve biraderleriyle tasavvur etmişlerdi. Hükm-ü kaza ve kadere bakınız ki fabrika alat ve edevatını mübayaaya için o hafta Pireye gitmeye hazırlanmış iken -bir güne mazaret-i makbule olmadığı halde- kararından nekvel ile yolculuğu tehir eder. Akşam avdet etmek üzere kalkıp köye gider. Oradaki işlerini bitirdikten sonra civarda bulunan zeytinliği de gezmek, görmek hatırına gelir. Fakat köyden biraz tebaüd eder etmez tanımadığı müsellah üç kişiye tesadüfle bunlardan en öndekinin ansızın hedef-i hücum ve taarruzu olur. Meğer kendisi de güçlü kuvvetli bir şey imiş. Yanında silah da yok imiş. Bununla beraber bilafütür mütearızına mükabele ve müdafaa eyleyerek onu yere savurduktan sonra köye doğru kaçar. Hâlbuki şaki şikârını kaçırdığını görünce Karadağ kari rovelverini endaht eder. Çıkan kurşun Yanko'nun arka taraf boş yerlerinden duhul ile göğsünden çıkar. Cani şakiler mecruhu gecenin saat dördüne kadar yanlarında tuttuktan sonra salıvermişlerdir.”⁶⁴

Bu surette kaçırılan ve kaçırılması esnasında eşkıyalar tarafından vurulduğu için ağır yaralı durumda olan Yanko, 400 lira fidye alındıktan sonra salıverilmişti. Yanko yaralı bir halde saatlerce dağda tutulduğu için bir hayli kan kaybetmiş ve jandarmalar tarafından bırakıldığı yerde bulunur bulunmaz Ayvalık'a nakledilerek tedavi altına alınmıştı. Ancak *“ettiba-yı mahalliyeinin muavenet-i fenniyesinden istimdat olunmuşsa da bütün müdavaat karker-i tesir olamamış”⁶⁵* ve bir gün sonra hastanede ölmüştü. O sırada süratle bölgeyi terk etmeye çalışan çete üyeleri ise, firar

⁶² Ahenk, 1 Rebûlâhîr 1326/ 2 Mayıs 1908.

⁶³ Ahenk, 15 Rebûlâhîr 1326/ 15 Mayıs 1908.

⁶⁴ Ahenk, 17 Rebûlâhîr 1326/ 17 Mayıs 1908.

⁶⁵ Ahenk, 17 Rebûlâhîr 1326/ 17 Mayıs 1908.

ederlerken hallerinden şüphelenen Bergama-Bağbuzu köyü ahalisi tarafından yakalanıp Burhaniye Takip müfrezesine teslim edilmişlerdi.⁶⁶

1908 yılının Mart ayı sonlarında büyük bir hapis hane firarı yaşanmıştı. Mahkûmlar Manisa Hapishanesinden, gecenin karanlığından da faydalanarak firar etmiş ve bu firar sonrası pek çok yeni çete ortaya çıkmıştı. Müfrezeler, ilk seferde 10 firari mahkûmu ele geçirmişler, diğer mahkûmların yakalanması için de devriyelerini arttırmışlardı.⁶⁷ Ancak yakalayamadıkları mahkûmlar, eşkiyalık faaliyetleriyle sık sık gündeme gelmişti. Bunlardan biri olan firari Arnavut Kör Hasan Çavuş ile adamı Kikeloğlu Ali de bir süre yol kestikten sonra kısa sürede jandarmaların eline düşmüşlerdi.⁶⁸

1909 yılında son kez dağa çıkmış olan Çakırcalı ve Arnavutlar bir kez daha karşı karşıya gelmişti. Söz konusu tarihte, Çakırcalı'yı takiple görevlendirilen bir Arnavut jandarma müfrezesinin, Çakırcalı'nın karısı İraz'ı dağa kaldırdıklarıyla ilgili bir dedikodu türemişti. Dedikodu gerçek dışıydı. Amaç ise Çakırcalı'yı öfkelenendirip açığa çıkarmak ve böylelikle pusuya düşürüp yok etmektir. Ancak bu gayr-i ahlaki tavır, Ahenk gazetesinde şu cümlelerle eleştirilmiştir:

“Takib-i eşkiya ile muvazzaf Arnavutlardan bir takımının bir çete tertib ile şaki Çakırcalı'nın zevcesini dağa kaldırdıklarına dair şehrimizde bir şayia devran ediyor. Şayia sahihmidir bilemiyoruz. Bunu teyid edecek bir haber de alamadık. Mahaza buna ihtimal de veremiyoruz. Vakia Çakırcalı'nın zevcesini kaldırmak, habisin üzerlerine geleceği zanı tevliid eyleyeceğinden, müessir bir tedbir zan olunabilir. Hâlbuki bu, eşkiyaya karşı eşkiyacasına hareket demek olacağı ve bu ise hükümetin aczini ima eyleyeceği cihetle pek avampesendane olan şu tedbir müessir olsa da musib, hele vaki ve haysiyet-i hükümetle asla kabil-i tevfiik olamaz.”⁶⁹

Yine Çakırcalı üzerine gönderilen birliklerle ilgili gazetelerde çıkan eleştirilerden Arnavut gayrinizami müfrezeler de nasibini almıştı:

“İyi saatte olsun bir vakitler burada bir alay beyi vardı. Gayet seçme birçok Arnavutlar getirtip Çakırcalı için jandarma kayıt etmişlerdi. Bunların her birine üçer dörder lira maaş veriliyordu. Fakat o vakit devr-i istibdat

⁶⁶ Ahenk, 17 Rebüülâhir 1326/ 17 Mayıs 1908.

⁶⁷ Ahenk, 4 Rebüülevvel 1326/ 5 Nisan 1908.

⁶⁸ Ahenk, 28 Cemâziyelâhir 1326/ 27 Temmuz 1908.

⁶⁹ Ahenk, “Çakırcalı'nın Ailesini Kaldırmışlar”, 11 Ramazan 1327/ 26 Eylül 1909.

olduğundan ve bu adamlarda pek yabancı bulunduğundan jandarmalık edecek yere eşkıyalık etmişler, soymadık köy bırakmamışlardı. Nihayet Çakırcalı iki saat içinde bunlardan otuz altı tanesini öldürdü de halk şerrinden kurtuldu idi. Fakat evkat-ı istibdat devri idi. Ve bu adamlar kim bilir hangi ipten kazıktan kurtulmuş bir takım yabancılar idi.”⁷⁰

Çoğaltabileceğimiz örneklerden de görüldüğü üzere, askeri maharetleri sayesinde kimi zaman nüfuzlu paşaların emrinde, kimi zaman cephelerde, kimi zamansa jandarma müfrezelerinde tüfek atan Arnavut silahşorlar, İmparatorluğun son iki yüz yılında, Batı Anadolu’da etkili bir asayişsizlik unsuru olmuşlardı. Arnavut eşkıyalar, Rum ve zeybek çetelerine nazaran kan bağı konusundaki hassasiyetleri sebebiyle genellikle diğer çetelere veya aşiretlere karşı intikam saldırılarıyla adlarını duyurmuşlar ve 1900’lü yılların başlarından itibaren özellikle Menderes Havzasında ciddi bir demografik çatışmanın da ana müsebbiplerinden birisi haline gelmişlerdi.

---

⁷⁰ Köylü, “Çakırcalı Niçin Tutulamıyor”, 13 Cemâziyelâhir 1328/ 12 Haziran 1910.

KAYNAKÇA

A- Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (B.O.A. / Y.EE.KP., Y.PRK.ASK, Y.PRK.UM., Y.MTV., BEO.)
Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı Arşivi
(ATASE. / ORH-VII, No:3219.49/118/09.11.1293).

B- Gazeteler

Hizmet

Köylü

Manawatu Standart (Yeni Zelanda).

Milliyet (Ömer Sami Coşar, "Fransız Dışişleri Bakanlığı Arşivindeki Belgelerle Çakırcalı Mehmet Efe", *Milliyet*, 6 Haziran 1973-27 Mayıs 1973)

C- Araştırma ve İnceleme Eserler

Ahmet Cevdet Paşa1980 , *Ma'ruzat*, (Yay. Haz: Yusuf Halaçoğlu), Çağrı Yayınları, İstanbul.

AKDOĞU 2004, Onur Akdoğu, *Bir Başkaldırı Öyküsü - Zeybekler (Tarihi-Ezgileri-Dansları)*, İzmir.

DRURY 1994, Ian Drury, "The Russo-Turkish War 1877", *Osprey Military Man-At-Arms Series 277*, (Ed. Lee Johnson), London.

ERTAŞ 2009, Mehmet Yaşar, "18. ve 19. Yüzyılda Osmanlı Taşrasında Yasadışılık: Yerel İdarecilerle Eşkiya İlişkileri", *Osmanlı'dan Günümüze Eşkiyalık ve Terör*, (Ed. Osman Köse), Samsun İlkadım Belediyesi Yayınları, Samsun.

GÜNAY 2006, Vehbi Günay, "Batı Anadolu'da Âyânlık Mücadeleleri ve Bergama Voyvodası Sağancalı Veli", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXI/2.

MCGOVAN 2004, Bruce Mcgovan, "Ayanlık Çağı", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi II 1600-1914*, (Ed. Halil İnalçık-Donalt Quataert), Eren Yayıncılık.

Mehmet Arif Bey 2006, *Başımıza Gelenler, 93 Harbinde Anadolu Cephesi-Ruslarla Savaş*, (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul.

NAGATA 1997, Yuzo Nagata, *Tarihte Âyânlık, Karaosmanoğulları Üzerine Bir İnceleme*, Ankara.

ÖZEL 2012, Oktay Özel, "O İnce Çizgi: Osmanlı Son Dönemi Pratiğinde Eşkiyalıkla Kahramanlık Arasında Salınanlar", *Kebikeç*, S. 34.

ÖZKAYA 1978, Yücel Özkaya, "XVIII. Yüzyılın İlk Yansında Yerli Ailelerin Ayanlıkları Ele Geçirışleri ve Büyük Hanedanlıkların Kuruluşu", *Bellekten*, XLII/168,

ULUÇAY 1955, M. Çağatay Uluçay, *18. ve 19. yüzyıllarda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri*, Berksoy Basımevi, İstanbul.

YILDIZ 2009, Gültekin Yıldız, *Neferin Adı Yok Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839)*, İstanbul.

GÖRSELLER

Arnavut Silahşor

Arnavut Silahşor

1877-78 Osmanlı Rus Savaşı'nda Ruslara esir düşen Arnavut başıbozuklar.
(Çizim: Vasili Vereschagin)

XX. yüzyıl başlarında bir Arnavut çete

Boşnak Jandarmalar tarafından yakalanan ünlü eşkiya reisi Arnavut Kazım ve adamları.

